

Mõjude hindamise aruande eelnõu

Ekspertide ja tuumikmeeskonnas puuduvad ettevõtjad ja maaomanikud ning nende esindusorganisatsioonid, mis on oluline viga praeguses väga raskes Eesti majanduslikus ja demograafilises olulorras. Seda on näha ka planeeringu sisus – valdavad on “rohelistes” teemad, mis taandarendavad Eesti majandust.

Ettepanek on kaasata ettevõtjad ja maaomanikud üleriigilise planeeringu koostamisse.

1. Planeeringu ja mõjude hindamise koostamise protsess ja metoodiline lähenemine

1.1 Ülevaade planeeringu ja mõjude hindamise protsessist

Eskiislahendus ja ka planeeringu eelnõu üldistusaste kujunes suureks. Teemavaldkondade ruumilised sihid jäid pigem üldiseks, kuna valdkondade sisend jäi mitme teema puhul oodatust abstraktsemaks ja ruumilises vaates ebamääraseks. Seetõttu on lahenduse ja ka mõjude hindamise fookuses teemavaldkondade põhimõttelised ruumilised arengusuunad, mis on kokku sõlmitud visioonilahenduse 10 toimepiirkonnal põhineva asustuse arengumudeli vaates.

Jääb arusaatuks miks valiti välja 10 toimepiirkonda, mitte 15? On ju Eestis 15 maakonda ja seega ka arendatavat tõmbekeskust. Palume selgitust!

1.2 Metoodiline lähenemine

Hindamine tugines eksperthinnangutel, mis kasutasid sisendina erinevaid asjakohaseid allikaid, sh alusuuringuid, teaduskirjandust, muu maailma kogemust, erinevaid valdkondlikke strateegiaid jne.

Põhitähelepanu on langenud erinevate teemade seiramisele. Oleksime oodanud eri regioonide sotsiaal-majanduslike uuringute teostamist ja nende baasil otsuste tegemist.

Eestis ei ole tehtud sotsiaal-majanduslikku alusuuringut, millele toetudes üleriigilist planeeringut kavandada. Ettepanek on selline uuring teha, vastasel korral jääb üleriigiline planeering teoreetiliseks ja selle elluviimisel ilmnevad negatiivsed tagajärjed.

2. Strateegilise planeerimisdokumendi seos muude asjakohaste strateegiliste planeerimisdokumentidega

Analüüs tugines seevastu dokumentidele, millel on pikaajaline ja riikideülene mõju Eesti ruumilisele arengule – sealhulgas ÜRO säästva arengu eesmärkidele ja erinevatele Euroopa Liidu strateegiatele ja direktiividele.

Vastavusanalüüs leidis, et üleriigiline planeering arvestab asjakohaste kõrgema tasandi strateegiliste dokumentidega, puudujääke (olulisi vastuolusid strateegiliste eesmärkidega) ei tuvastatud.

Oleme arvamusel, et Eesti erineb oma loodusressursi, maavarade ja nende kasutamisevõimaluste ja inimressursi (väga suur sissetöötajate osakaal) ja sündivuse poolest oluliselt teistest riikidest ja vastavalt sellele oleks tulnud kujundada ka suhtumine asjakohastes kõrgema tasandi strateegilistesse dokumentidesse ja nendega arvestamine/mittearvestamine. Keegi ei saa ette kirjutada, kuidas me Eestis lähtuvalt meie Põhiseadusest asju korraldame ja milliseid otsuseid vastu võtame. Kindlasti tuleb selles valguses vähemalt üle vaadata tabelis toodud järgmised teemad:

1. VASAB „Läänemere piirkonna ruumilise arengu visioon 2040“ (*VASAB Vision for the Baltic Sea Region 2040*)
2. EL kliimaseadus & „Fit for 55“ pakett (European Climate Law, Fit for 55 Package)

3. Euroopa rohelepe (European Green Deal)
4. EL elurikkuse strateegia 2030 (EU Biodiversity Strategy for 2030)
5. Looduse taastamise määrus (EU Nature Restoration Regulation)
6. EL mullastrateegia 2030 (EU Soil Strategy for 2030)
7. Vee raamdirektiiv & Üleujutuste direktiiv (Water Framework Directive, Floods Directive)
8. ÜRO säästva arengu eesmärgid (SDG-d): 1,3,4, 6-15 (*Sustainable Development Goals*)

Lähtuma peab Eesti Vabariigi Põhiseaduse printsiibist, et eraomand on puutumatu ja kohalikul kogukonnal peab olema võimalus otsustada, mis toimub nende elu- ja looduskeskkonnas. Kogu planeering on kaldu “rohepöörde” suunas. Põhianalüüs ja tulevikustrateegia peavad tuginema sotsiaal-majanduslikule analüüsile ja eestlaste iibe suurendamise võimalustele.

3. Stsenariumid

3.1 Käsitatud alternatiivsed arengustsenariumid

Üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ koostamisel tugineti põhjalikule asustuse arengustsenariumite koonduringule (2025):

Regioonikeskuste stsenaariumid (B1, B2) keskendusid lisaks Tallinnale Tartu, Pärnu ja Ida-Virumaa suuremate keskuste tugevdamisele. Hajusas variandis (B1) püsis hoonestus laialivalgavana, samal ajal kui B2 nägi ette kompaktset arengumustrit.

Väikekeskuste stsenaariumid (C1, C2) keskendusid väikelinnadest ja maakonnakeskustest koosnevale võrgustikule, mis pakuvad nii töökohti kui igapäevaseid teenuseid ja toimivad kohaliku elu sõlmpunktidena. Kompaktne C2 variant põhines olemasolevate keskuste tihendamisel, hajus C1 võimaldas reguleerimata ehitustegevust keskuste ümber ja ka kaugemal.

Sisserände teel kasvavad stsenaariumid (D1, D2) lisasid mõõtme, kus riigi elanikkond suureneb kiiresti. D1 puhul toimub see uute elurajoonide laialipillutatud kujul, mis kasvatab kiiresti taristu- ja energiavajadust. D2 eeldas kasvukeskuste tugevdamist nii, et sisseränne oleks paremini kontrollitud ja ruumiliselt hallatav.

Stsenaariumite võrdlus andis pildi sellest, kuidas erinevad ruumilised arengud võiksid mõjutada Eesti ruumilisi ressursse ja elukeskkonda. Kuigi igas stsenaariumis esineb tugevusi ja nõrkusi, ilmnas, et asustusmuster – kas hajus või kompaktsem – määraks mõju ulatuse enam kui konkreetne regionaalne rollijaotus.

Ettepanek: arvestades maailmas ja naaberriikides toimuvat, on Eesti rahva jätkusuutliku arengu ja kestmajäämise mõttes kõige õigem, seda ka julgeoleku suhtes, **targalt läbiviidav Väikekeskuste stsenaarium (C1)**. See tagab ellujäämise kindluse ja tagala, kui linnades peaks midagi katastroofilist (näiteks sõja korral) toimuma – elanikel on kuhu minna paku. See on ka ajalooliselt Eestis väljakujunenud kõige jätkusuutlikum stsenaarium. Me ei saa nõustuda stsenaariumite võrdluses toodud argumentidega.

3.2. Planeeringus valitud stsenaariumi kujunemine ja põhjendused

Koonduring näitas selgelt, et kuigi teatud stsenaariumid (eriti B2 ja C2) on keskkonna- ja ruumilise jätkusuutlikkuse seisukohalt väga tugevad, ei pruugi need olla realistlikud, arvestades Eesti senist arengutrajektoori, demograafilisi muutusi ja piirkondade tegelikku võimekust. Nende järgimine nõuaks liialt suurt ühiskondlikku jõupingutust.

Seetõttu soovitasid uuringu koostajad kujundada regioonikeskuste ja tugevamate väikekeskuste kombineeritud arengumudeli (B ja C), rõhutades mõlema stsenaariumi puhul kompaktse ruumilise arengu eeliseid (vt Joonis 3). See lähenemine arvestab vajadust tasakaalustada pealinnastumist, kuid ei eelda reaalsuses planeeringu ajaskaalal teostamatut väiksemate maakonnakeskuste tõusu kaalukatesse rollidesse. B + C kombinatsioon võimaldab tugevdada Tartut, Pärnut ja Ida-Virumaad kui regionaalseid tugipunkte, samal ajal toetades väiksemate

maakonnakeskuste rolli. Selline mudel aitab vähendada pea- ja valglinnastumist, toetada regionaalset konkurentsivõimet ja hoida ruumikasutust säästlikuna.

2026.a alguses, visioonilahenduse arenedes eelnõuks, jõuti asustuse arengumudelil üldistatumale lahendusele. 10 vedurlinna toimepiirkonnal põhinev lähenemine asendati tugevate keskuste arengumudeliga. Eesti tasakaalus ruumiline areng põhineb planeeringu eelnõu järgi kolmel regionaalsel linnal (Ida-Viru linnastu, Pärnu, Tartu) ja pealinnal, mida toetavad piirkondlikud linnad. Samale tasandile on seatud kõik maakonnalinnad. Sellise muudatusega kaasnevad mõjud eelkõige sotsiaal-majanduslikule keskkonnale.

Ettepanek: arvestades maailmas ja naaberriikides toimuvat, on Eesti rahva jätkusuutliku arengu ja kestmajäämise mõttes kõige õigem, seda ka julgeoleku suhtes, **targalt läbiviidav Väikekeskuste stsenaarium (C1)**. See tagab ellujäämise kindluse ja tagala, kui linnades peaks midagi katastroofilist (näiteks sõja korral) toimuma – elanikel on kuhu minna pakku. See on ka ajalooliselt Eestis väljakujunenud kõige jätkusuutlikum stsenaarium. Me ei saa nõustuda stsenaariumite võrdluses toodud argumentidega.

Eesti rahvast ei saa ja ei tohi koondada linnadesse põhjusel, et see on ametnike jaoks eesti rahva valitsemisel kõige lihtsam ning sotsiaalmajanduslikult (eriti taristu osas) kõige odavam stsenaarium.

4. Mõjude hinnang

Viimastel aastakümnetel on süvenenud tendents, kus nii õigusloomes kui planeeringutes käsitletakse loodust, kultuuripärandit, arhitektuuri, asustusstruktuuri jm inimesest lahutatult, sageli tõrjuvas kontekstis. Ettepanek on mõjude hinnangud esitada seostatult ja tasakaalustatult, arvestades Eesti rahvuskehandi edasikestmisega.

Ühtlasi teeme ettepaneku näidata üleriigilise planeeringu koostamisel ära, milline on koostajate vastutus, arvestades planeeringu tähtsust ning panust olulise arengudokumendi valmimisse.